

Дългосрочната мотивация – личностно-психично измерение на иновационната активност на студентите от УНСС (емпирично изследване)

гл.ас. г-р **Донка Никова**

УНСС, катедра „Икономическа социология“

Резюме: Статията представя емпирично изследване на дългосрочната мотивация като възможно психично измерение на иновационната активност на студентите от УНСС. В изследването са използвани въпросник за изследване на дългосрочната мотивация и тест за изследване на иновационната активност.

Изследването обхваща 1507 студенти: 880 студенти жени и 627 студенти мъже, всички в бакалавърска степен на обучение и от различни университетски специалности на УНСС.

Статистическата обработка на първичната информация е осъществена в SPSS. Резултатите от емпиричното изследване имат своята практическа и научна значимост.

Ключови думи: иновация, иновационна активност, дългосрочна мотивация, полови различия.

JEL: 12, 121.

Въведение

Проблемът за иновациите и иновационната активност на личността представлява особен интерес за учени, специалисти и практики през последната четвърт на XX в. и началото на XXI век. Този интерес е съвсем закономерен, тъй като в условията на пазарното стопанство и информационното общество иновационната дейност е предпоставка за успех. Тя е мерило за конкурентоспособността на всеки човек и за възможностите му за постигане на по-качествено, по-ново и значимо присъствие в процеса на професионална и социална реализация. Огромна е ролята на иновационната дейност за обществено-икономическото развитие и просперитета на всяка страна. Тя определя в голяма степен производителността на труда и нарастването на брутният национален продукт в галечна перспектива. Нейният положителен ефект се реализира

и на макроикономическо, и на микроикономическо равнище.

Множеството реализирани през последните години в Европа и в света проучвания и анализи, сред които и множество психологически, по проблемите на иновациите, иновационната дейност, иновационната активност и иновационното поведение на личността и организациите, доказват възприемането и осъзнаването от научната общност, вкл. и психологическата, на тяхната актуалност и значимост както за развитието на науката, в т.ч. и на психологията като наука, така и на практиката, в съответствие с потребностите и изискванията на нашето съвремие.

Целта на представеното в настоящата разработка изследване е да се проучат дългосрочната мотивация като възможно личностно-психично измерение на иновационната активност на студентите от УНСС, както и някои съществуващи различия в иновационната активност и в дългосрочната мотивация на студентите като нейно психично измерение, с оглед засилване на научната и практико-приложната ѝ експлицираност.

Теоретична основа

Иновационната активност на студентите – централен проблем на продуктовата политика на университета

Продуктът е най-мощното оръжие в борбата за оцеляване, с което разполага една организация. По тази причина продуктовата политика на университетите има най-голяма тежест за тяхната образователна дейност. Тя осигурява стабилен и нарастващ пазарен дял

на конкурентното образователно поле, висока обрачаемост на сили и средства, ефективна реализация на целите и не на последно място образ, който предизвиква положителни асоциации в обществените представи. Продуктовата политика осигурява условията, гарантиращи жизнениостта и адаптивността на университетите към извънредно динамичните промени в социалния живот, образованието, икономиката.

Схващана като комплекс от взаимосвързани решения, произтичащи от целите на университета и насочени към качеството на извършваната образователна услуга под формата на подготовка на бъдещите кадри с висша квалификация, продуктовата политика подпомага реализирането на образователните цели, насочени към постигането на висока конкурентоспособност и трайно присъствие на пазара на труда на тези кадри. По този начин тя осъществява връзката между науката и практиката. Свързана с изискванията на пазара на работната сила, се превръща в един от най-мощните стимули за внедряване в образователния процес на най-новите постижения на науката и практиката, в стимул за непрекъснати иновации в него (Никова, 2007), защото, както подчертава ИВ. Георгиев, „Очевидно е, че иновациите са главното средство за задържане и разширяване на пазарите и за повишаване на конкурентоспособността на продукцията“ (Георгиев, Цветков, 2004, с. 204).

Внимателният поглед върху разбирането за същността на продуктовата политика на университета показва, че нейната стратегическа цел е свързана главно с осигуряването на конкурентоспособността на кадрите. Това е така, защото в условията на новите икономически и социални реалности конкурентоспособността на ка-

грите с висша квалификация изпъкват като водещ проблем на тяхната подготовка.

Конкурентността като способност за високо ефективна реализация носи силна мотивация в движението напред. Това именно я превръща във водеща цел и стратегически важно звено в структурата на подготовката на бъдещите висшестисти.

В разбирането за конкурентоспособността на преден план изпъкват комплекс от изисквания за компетентност и комбинация от психични качества и особености. Те лансират специфичен тип поведение в съвременните пазарни условия, в процесите на глобализация, в тенденциите на съвременното информационно общество, налагащи нови потребности и изисквания на макро- и микроикономическо равнище със значение за успешния бизнес и реализация на пазара на труда.

Дълбоката психологическа същност на това професионално и социално значимо личностно-психично свойство, разглеждаемо като цялостен комплекс, структурно цяло от качества, състояния, психични процеси и като едновременно проявление на интелект, чувства и воля в единство, се свързва с възможността да се побеждава на пазара на труда в условията на конкуренция. Според представителите на едната от основните концепции в икономическата теория за конкуренцията, а именно функционалната концепция, конкуренцията се свързва главно с развитието на нововъведенията като двигател на икономическия растеж и се разглежда като "процедура на откритията" (Hamel, Prahalad, 1995). Като се изхожда от това разбиране, може да се направи извод, че организираното и целенасочено формиране на конкурентоспособността

у бъдещите висшестисти още по време на подготовката им в университета е наложително и изпъква с предимство. Също така, формирането на това толкова важно психично свойство би следвало да отразява особеностите на настоящите и още повече на настъпващите промени в икономическия и обществения живот, тясно свързани с повишената необходимост от иновации и непрекъсната иновационна активност. Обективно целият този процес е възможен като добре премислени и целенасочено извършвани образователни иновации в самия университет, които да допълват и коригират професионалното формиране на обучаващите се в него студенти като водеща част на продуктовата му политика по посока на постигане на висока способност за иновационна активност, осигуряваща тяхната конкурентоспособност в съответствие с пазарните условия и новите изисквания на променящия се свят.

Иновация и иновационна активност

В рамките на съществуващите подходи за интерпретиране на иновацията се стига до различно определение на нейната същност. От позициите на психологическия подход тя е вид дейност (и резултатът от нея), разгърната в материален или идеален план, за създаване, усвояване или внедряване на нови и значими за развитието на обществото и личността материални и духовни ценности. Като такава тя се реализира чрез иновационната активност на субект – човека, в два плана – външен и вътрешен, и на два полюса – на полюса на субекта и на полюса на обекта.

Иновационната активност като специфичен вид човешка активност се проектира в определен вид практическа и теоретична

ческа дейност и се екстериоризира във вид на продукти, които са съдържание на иновационната дейност (Никова, 2007).

Иновацията се разглежда като способност за активност, за действие, за дейност в ситуации без модели на поведение. Тя е целенасочена промяна в сферите на обществения живот, при която „едни модели на поведение се утвърждават на мястото на други, които се отхвърлят“ (Джонев, 2000) и е значим фактор на обществения прогрес. Висшето образование като отправна точка на обществения прогрес предполага приоритетна ориентация към формиране на способност за иновационна активност на студентите, отразена в способността им за намиране на нови модели на поведение, в активния им и целенасочен непрекъснат стремеж към търсене на такива, във волята им за създаване, усвояване и внедряване на такива, в деструктивността им към установените модели и т.н.

Въпреки съществуващите, макар и все още недостатъчни на брой теоретични и емпирични проучвания и анализи (A. Van de Ven, Y. Chu, R. Wolfe, R. Zmud, E. Ederer, Ch.-M. Chan, U. Hulsheder, A. Kluge, W. Scholl, D. Kraus, E. Martins, A. Kindermann, E. Bamberg, M. Hagenah, W. Stark, D. Vossbrecher, O. Deyneka, A. Branko, M. Къртън, С. Джонев, Д. Никова, А. Ников и др.), завършен, изчерпателен и емпирично обоснован модел на психологичните измерения на иновационната активност на човека и в частност на студентите все още липсва. Остават неизследвани докрай въпросите за психичните измерения на иновационната активност, на същностните и функционалните ѝ особености. В този смисъл изследването на дългосрочната мотивация като личностно-психично измерение на иновационната активност

на студентите от УНСС е актуално и в теоретико-изследователски, и в практико-приложен аспект. Това се подсилва и от факта, че иновационната активност като потенциална човешка способност се формира най-добре предимно в условията на университета. Предвид тези възможности в последните години се инвестират огромни ресурси за повишаване качеството на образователния процес.

Дългосрочна мотивация

С понятието мотивация се описва широк кръг от явления. То включва всичко това, което детерминира поведението на човека и в частност – и на студента.

Мотивацията изпъква като основен закон на организацията на психо-поведенската система. Всеки психичен процес включва насочваща, избирателна по характер съставка, която пряко или косвено го свързва с определена специфична задача за самоорганизация и саморегулация на поведението (Михай, 1983). В основата на действията на студента стои мотивацията като координиращо-регулативен механизъм, който определя насочеността и адаптивната му способност. Тя определя силата и посоката на поведението, предизвиква, насочва и поддържа доброволни целенасочени действия (Evans, 1988; Mitchell, 1982) и в този смисъл е условие за реализиращия дейността и представлява неговата органична потребност. Силата на мотивацията е в директната връзка между целенасочените действия и субективната ценност на крайните резултати, на значението им за човека, носител на дейността. Следователно, мотивацията е следствие на очакваните резултати от дейността и психологическата ценност, която им се приписва. В контекста

на това дългосрочната мотивация на студентите може да се разглежда като вътрешен комплекс, вътрешна готовност, съдържаща нагласата и ориентацията им към активно отношение за постигане на дългосрочни цели, които са основанията на конкретните цели на ежедневните им дейности и чрез които тяхното поведение се осмисля в по-дълга времева перспектива (Emmons, 1986).

Дългосрочната мотивация чрез дългосрочните цели се явява вътрешно условие за интегрирането на личността в цялост, за организирането и поддържането на нейните ресурси, за преживяването от нея на психично благополучие (Diener, Fujita, 1995). Тя оказва значимо влияние и регулира социалното поведение на човека, в т.ч. и на студента, чрез стабилността, която осигурява на когнитивната обосновка на ежедневните му дейности. Дългосрочната мотивация води до значително повишаване устойчивостта на личността на натовавания чрез чувството за личностна организираност и смисъл на съществуването, което се формира у човека, благодарение преди всичко на нея.

Всичко това дава основания да се счита, че дългосрочната мотивация на човека и в частност на студента е от голямо значение и е свързана с иновационната му активност и оказва влияние и стимулира стабилно активното отношение и търсенето на новото в непрекъснато и интензивно променящите се условия, както и непрекъснатия активен стремеж към създаване, постигане и усвояване на новото. И в този смисъл следва да се търси взаимовръзката ѝ с иновационната активност и да се разглежда като нейно психично измерение. Именно това конституира в голяма степен изследването, представено в настоящата разработка.

Емпирично изследване

1. Методика на изследването

Предмет

Предмет на изследване е дългосрочната мотивация на студентите като възможно психично измерение на иновационната им активност.

Цел

Целта на изследването е изясняване на същността и измерване на иновационната активност на студентите, както и тяхната дългосрочна мотивация като възможно личностно-психично измерение на иновационната им активност, с цел засилване на нейната научна и практико-приложна експлицираност.

Задачи

Задачите на представеното изследване, чрез които се конкретизира предмета на изследване, са седем.

Хипотези

Формулирани са пет хипотези, които подлежат на доказване в емпиричното изследване.

Обект

Обект на изследването: 1507 студенти от бакалавърска степен от УНСС. Структурата на изследователския контингент включва изследвани две групи студенти: 880 студенти жени и 627 студенти мъже. При формирането на изважката – обема и избора на единиците, включени в нея, е направен опит да се отчетат в максимал-

но възможната степен статистическите изисквания, даващи основание придобитата от нея информация да се счита достатъчно представителна за генералната съвкупност.

Метод

Реализирани са две линии на изследване – теоретична и емпирична:

- Теоретичната линия е осигурена чрез метода на теоретичния анализ, осъществен от позициите на психологическия подход и в рамките на дейностната парадигма.
- Емпиричната линия е осигурена чрез:
 - въпросник за оценка на дългосрочната мотивация на индивидуалното поведение;
 - тест за изследване на иновационната активност – тест СДОМ-26;
 - статистически методи, реализирани в статистическата програма SPSS.

Въпросникът за оценка на равнището на дългосрочната мотивация (Величков, Рагославова, 2005) включва 10 въпроса, всеки от които предлага оригинална (рангова) скала за отговори. Въпросите във въпросника се разпределят по три компонента, представляващи и измерващи равнището на дългосрочната мотивация като израз на наличие на система от устойчиви дългосрочни цели у личността: субективни преживявания на активен интерес към случващото се, вътрешно усещане за растеж и развитие, чувство за дълбок смисъл на ежедневните дейности, което мотивира и избора и прилагането именно на този тест в изследването като най-адекватен към неговата програма. Към всеки въпрос изследваното лице може да избере само един отговор. Полученият сумарен бал –

общият брой точки от дадените отговори към всички въпроси, дава възможност за категоризация на всяко изследвано лице в едно от трите равнища на дългосрочна мотивация: слаба дългосрочна мотивация, умерена дългосрочна мотивация, силна дългосрочна мотивация. Статистическите характеристики на теста сочат много добра скала. Вътрешната обосновааност на въпросника е добра ($\alpha = 0,77$).

Тестът за изследване на иновационната активност, разглеждана като способност за активност, за действие при отсъствие на модели на поведение – тест СДОМ – 26 (Джонев, 2000), включва 26 въпроса, представляващи дихотомични твърдения, които характеризират начина на поведение като консервативен или иновативен. Въпросите във въпросника на теста са разпределени към пет компонента, представляващи и измерващи иновацията като устойчива съзнателна активност на личността: геструктивност към установени модели, комфортност при отсъствие на модели, активност при търсене на модели, способност за намиране на модели, воля за внедряване на модели, което мотивира избора и прилагането именно на този тест в изследването като най-адекватен към неговата програма. Към всяко твърдение изследваното лице може да даде само един отговор. Полученият сумарен бал – общият брой точки от дадените отговори към всички твърдения, дава възможност за категоризация на всяко изследвано лице в едно от трите равнища на иновационна активност, отразяващи способността за действие при отсъствие на модели: слаба иновационна активност, умерена иновационна активност, силна иновационна активност. Статистическите характеристики на теста сочат много добра скала. Вътрешната съгласуваност

на Въпросите с Въпросника на теста е много добра ($\alpha = 0,86$).

Статистическите методи, чрез които получената индивидуална информация от изследваните студенти се обработва и превръща в съвкупна, са реализирани в статистическата програма SPSS.

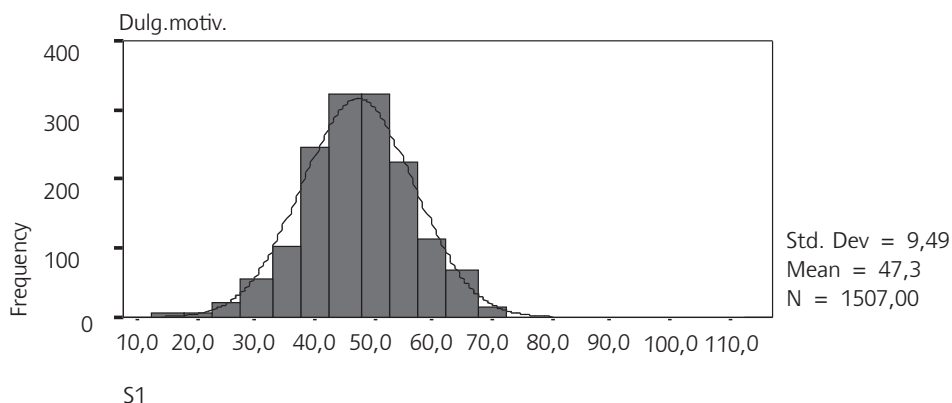
2. Резултати от емпиричното изследване

Резултатите от емпиричното изследване на студентите от УНСС се представят таблично и графично като конкретни съ-

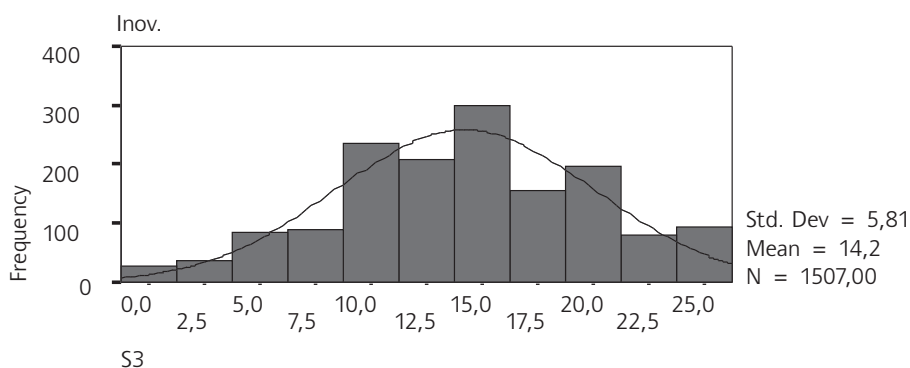
вкупни данни, получени след статистическата обработка на придобитата индивидуална информация от изследваните студенти, както и като анализи, изводи, обобщения, препоръки, направени въз основа на получената съвкупна информация, представена в тези данни.

Анализ на резултатите

- Установената вътрешна обоснованост на Въпросника за оценка на равнището на дългосрочната мотивация, статистически измерена с коефициента Alpha на Кронбах, е добра ($\alpha = 0,77$)

Фигура 1.

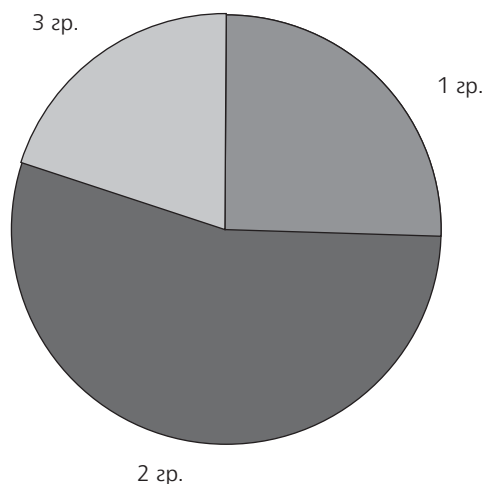
Фигура 2.

и установената вътрешна съгласуваност на въпросите с въпросника на теста за изследване на иновационната активност, статистически измерена с коефициента Алфа на Кронбах, е много добра ($\alpha = 0,86$).

- Нормалността на честотните разпределения на отговорите на изследваните лица отделно по двата теста: за измерване на дългосрочната мотивация (Д.М.) и за измерване на иновационната активност (Ин), се представя от изображенията на хистограмите на честотните разпределения и съответните нормални криви, които най-близко ги наподобяват (фигура 1 – *dulg.mot.*, фигура 2 – *inov.*).
- Оценката на нормалността на разпределението на отговорите на студентите от УНСС и по въпросника за оценка на равнището на дългосрочна мотивация, и по теста за измерване на иновационната активност, основана на използването на две измерителни категории – групирани около нормалната Гаусова крива (Kurtosis) и скосеност (Skewness), показва отлично съответствие на нормалната крива: Kurtosis – съответно: 0,33 и -0,4, и Skewness – съответно: -0,22 и -0,1.

- Факторният анализ при изследването на равнището на дългосрочна мотивация показва оценка КМО = 0,84, sig. 0,000, означаваща много добра адекватност на разпределението на стойностите за провеждане на факторен анализ и установи наличие на два фактора, единия от които – генерален, обясняващи общо над 46 % от вариацията.

- Факторният анализ при изследването на равнището на иновационна активност показва оценка КМО = 0,91, sig. 0,000, означаваща отлична адекватност на разпределението на стойностите за провеждане на факторен анализ и установи наличие на седем фактора, единия от които – генерален, обясняващи общо около 50 % от вариацията.

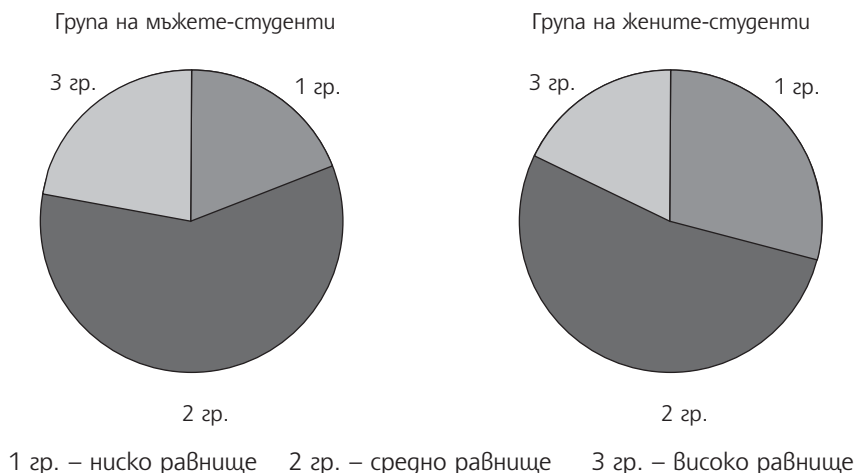

1 гр. – ниско равнище: 386 студенти

2 гр. – средно равнище: 821 студенти

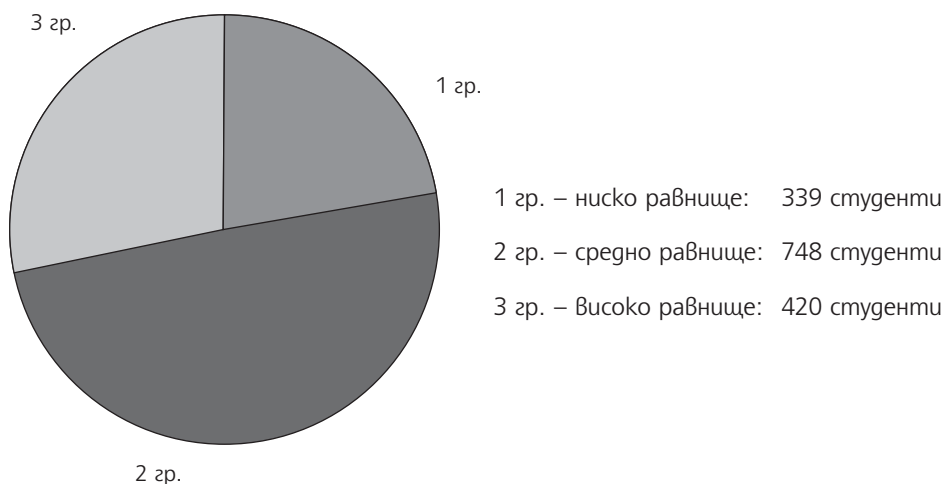
3 гр. – високо равнище: 300 студенти

Фигура 3. Разпределение на студентите от УНСС по равнища на иновационна активност

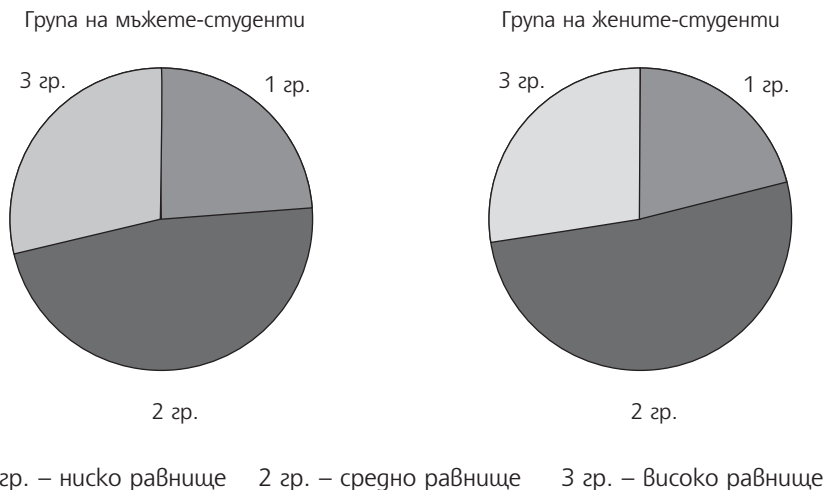

Фигура 4. Разпределение на студентите от двата пола по равнища на иновационна активност

- Разпределението на студентите по равнища на иновационна активност е следното: 1 гр. – ниско равнище – 386 студенти (**26 %**), 2 гр. – средно равнище – 821 студенти (**54 %**), 3 гр. – високо равнище – 300 студенти (**20 %**) (фиг. 3).
- Разпределението на студентите от двата пола по равнища на иновационна активност е следното: в групата на изследваните 627 мъже студенти – 1 гр. – ниско равнище – 123 студенти (**20 %**), 2 гр. – средно равнище – 364 студенти

Фигура 5. Разпределение на студентите от УНСС по равнища на дългосрочна мотивация

Фигура 6. Разпределение на студентите от двата пола по равнища на дългосрочна мотивация

(58 %), 3 гр. – високо равнище – 140 студенти (22 %) и в групата на изследваните 880 жени студенти – 1 гр. – ниско равнище – 263 студенти (30 %), 2 гр. – средно равнище – 457 студенти (52 %), 3 гр. – високо равнище – 160 студенти (18 %) (фигура 4).

- Разпределението на студентите по равнища на дългосрочна мотивация е следното: 1 гр. – ниско равнище – 339 студенти (22 %), 2 гр. – средно равнище – 748 студенти (50 %), 3 гр. – високо равнище – 420 студенти (28 %) (фигура 5).

- Разпределението на студентите от двата пола по равнища на дългосрочна мотивация е следното: в групата на мъжете студенти – 1 гр. – ниско равнище – 151 студенти (24 %), 2 гр. – средно равнище – 295 студенти (47 %), 3 гр. – високо равнище – 181 студенти (29 %) и в групата на жените студенти – 1 гр. – ниско равнище – 188 студенти (22 %), 2 гр. – средно равнище – 453 студенти (51 %), 3 гр. – високо равнище – 239 студенти (27 %) (фигура 6).

- Полученият коефициент на корелация между дългосрочната мотивация на студентите от УНСС и иновационната им активност е $r = 0,239$, $\text{sig}.0,000$, което е статистически значим резултат, означаващ наличие на положителна взаимовръзка между тях (1. Д.М. & Ин.) (таблица 1).

- Полученият коефициент на корелация между дългосрочната мотивация на мъжете студенти и иновационната им активност е $r = 0,226$, $\text{sig}.0.017$, което е статистически значим резултат, означаващ наличие на положителна взаимовръзка между тях (2. Д.М. М & Ин. М) (таблица 1).

- Полученият коефициент на корелация между дългосрочната мотивация на жените-студенти и иновационната им активност е $r = 0.250$, $\text{sig}.0.000$, което е статистически значим резултат, означаващ наличие на положителна взаимовръзка между тях (3.Д.М. Ж & Ин. Ж) (таблица 1).

Таблица 1. Коефициенти на корелация между дългосрочната мотивация (Д.М.) и иновационната активност (Ин.) на студентите от УНСС

№	Характеристики	Бр.ИЛ	Корелация	Значимост
1.	Д.М. & Ин.	1507	0,239	0,000
2.	Д.М. М & Ин.М	627	0,226	0,000
3.	Д.М. Ж & Ин.Ж	880	0,250	0,000

• Получените коефициенти на корелация между дългосрочната мотивация и иновационната активност сочат, че най-силна е взаимовръзката между тях в групата на жените студенти (фигура 7).

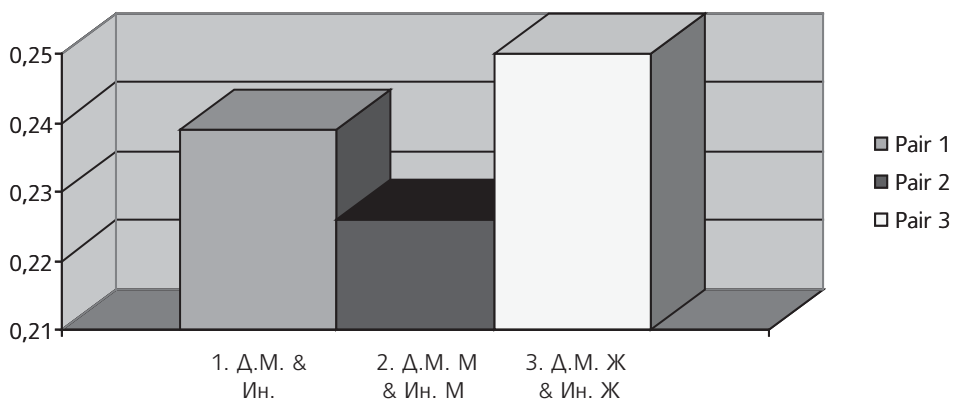
• Получените резултати от сравнението на дългосрочната мотивация на студентите от двата пола показва статистически незначим резултат Sig. (2-tailed) .828/ .829, означаващ липса на значимо различие между групата на жените-студенти и групата на мъжете студенти в дългосрочната им мотивация (Д.М.) (таблица 2).

• Получените резултати от сравнението на иновационната активност на студентите от двата пола показва статистически значим резултат Sig. (2-tailed) .000, оз-

начаващ наличие на различие между групата на жените студенти и групата на мъжете студенти в иновационната им активност (Ин.Акм.) (таблица 2).

• Получените резултати от сравнението на иновационната активност на студентите и на дългосрочната мотивация на студентите показва статистически значим резултат, означаващ наличие на значимо различие между иновационната им активност и дългосрочната им мотивация (1.Д.М.&Ин) (таблица 3).

• Получените резултати от сравнението на иновационната активност и на дългосрочната мотивация в групата на мъжете студенти показва статистически значим резултат, означаващ наличие на различие между инова-

Фигура 7. Сравнение на установените взаимовръзки между дългосрочната мотивация (Д.М.) и иновационната активност (Ин.) на студентите от УНСС

ционната им активност и дългосрочната им мотивация (2. Д.М. М & Ин.М) (таблица 3).

- Получените резултати от сравнението на иновационната активност и на дългосрочната мотивация в групата на жените студенти показва статистически значим резултат, означаващ наличие на различие между иновационната им активност и дългосрочната им мотивация (3. Д.М. Ж & Ин.Ж) (таблица 3).

- Получените резултати от регресионния анализ сочат, че дългосрочната мотивация влияе най-силно върху иновационната активност на студентите от УНСС със субективното преживяване на активен интерес към случващото се, с яснотата и привлекателността на целите и с преживяването на увереността и стабилността, които дава на личността (таблица 4).

Таблица 2. Сравнение по пол на иновационната активност (Ин.Акт.) и на дългосрочната мотивация (Д.М.) на студентите от УНСС

Характеристики	Значимост
Ин.Акт.	0,000/0,000
Д.М.	0,828/0,829

Таблица 3. Сравнение на иновационната активност и дългосрочната мотивация на студентите от УНСС

№	Сравнителни характеристики	Средна	Стандартно отклонение	Стандартна грешка	Значимост
1.	Д.М. & Ин.	33,0478	9,79459	0,25231	0,000
2.	Д.М. М & Ин.М	32,2695	9,94421	0,39713	0,000
3.	Д.М. Ж & Ин.Ж	33,6023	9,65449	0,32545	0,000

Таблица 4. Регресионен анализ на аспектите на дългосрочната мотивация (Д.М.) със статистически значимо влияние върху иновационната активност (Ин.Акт.) на студентите от УНСС

Бр. ИЛ	Корелационен коефициент	Значимост	Аспекти на Д.М.	Регресионен коефициент	Значимост
1507	0,272	0,000	Субективно преживяване на активен интерес към случващото се	0,125	0,000
			Яснота и привлекателност на целите	0,088 0,068	0,005 0,010
			Преживяване на увереност и стабилност	0,089 0,072	0,002 0,010

Изводи от постигнатите резултати

Анализът на резултатите от проведено-то емпирично изследване на студентите от УНСС позволи да се направят следните изводи и констатации, свързани с потвърждаването на основната и на работните хипотези:

- Оценката на нормалността на разпределението на отговорите на студентите и по двата теста показва отлично съответствие на нормалната крива.
- Факторните анализи на дългосрочната мотивация и на иновационната активност потвърждават валидността на двете скали.
- Факторните анализи на дългосрочната мотивация и на иновационната активност разкриват важни аспекти на тези характеристики, изследвани при студентите.
- Потвърди се хипотезата, че иновационната активност на студентите има сравнително добро равнище на развитие – преобладава дялът на студентите със средно равнище на иновационна активност.
- Дялът на мъжете студенти със средното равнище на иновационна активност е по-голям от дела на жените студенти със средно равнище на иновационна активност.
- Дялът на мъжете студенти с високо равнище на иновационна активност е по-голям от дела на жените студенти с високо равнище на иновационна активност.
- Дялът на мъжете студенти с ниско равнище на иновационна активност е по-

малък от дела на жените студенти с ниско равнище.

- Дялът на мъжете студенти с високо равнище на иновационна активност и дялът на мъжете студенти с ниско равнище на иновационна активност са почти равни.
- Дялът на мъжете студенти с високо равнище на иновационна активност следва дела на мъжете студенти със средно равнище, докато дялът на жените студенти със средно равнище на иновационна активност е следван от дела на жените студенти с ниско равнище.
- Дялът на жените студенти с ниско равнище на иновационна активност е по-голям от дела на жените студенти с високо равнище.
- Потвърди се хипотезата, че съществува различие по пол между групата на жените студенти и групата на мъжете студенти в иновационната им активност.
- Потвърди се хипотезата, че дългосрочната мотивация на студентите има сравнително добро равнище на развитие – преобладава дялът на студентите със средно равнище на дългосрочна мотивация.
- Дялът на мъжете студенти със средното равнище на дългосрочна мотивация е по-малък от дела на жените студенти със средно равнище на дългосрочна мотивация.
- Дялът на мъжете студенти с ниско равнище на дългосрочна мотивация е по-голям от дела на жените студенти с ниско равнище.
- Дялът на мъжете студенти с високо равнище на дългосрочна мотивация е

по-голям от дела на жените студенти с високо равнище на дългосрочна мотивация.

- Делът на мъжете студенти с високо равнище на дългосрочна мотивация и делът на жените студенти с високо равнище на дългосрочна мотивация са по-големи от дяловете на мъжете студенти и на жените студенти с ниско равнище.
- Не се потвърди хипотезата, че съществува различие по пол в дългосрочната мотивация между групата на жените студенти и групата на мъжете студенти.
- Съществува значимо различие между иновационната активност и дългосрочната мотивация на студентите.
- Съществува значимо различие между иновационната активност и дългосрочната мотивация и при групата на мъжете студенти, и при групата на жените студенти.
- Потвърди се хипотезата, че съществува значима взаимовръзка между иновационната активност и дългосрочната мотивация на студентите.
- Потвърди се хипотезата, че съществува значима взаимовръзка между иновационната активност и дългосрочната мотивация и при групата на мъжете студенти, и при групата на жените студенти.
- Най-силна е установената значима взаимовръзка между иновационната активност и дългосрочната мотивация при групата на жените студенти и най-слаба – при групата на мъжете студенти.
- Потвърди се хипотезата, че дългосрочната мотивация на студентите със свои

аспекти влияе върху тяхната иновационна активност.

Обобщения и препоръки

- Дългосрочната мотивация на студентите от УНСС следва да се разглежда като личностно-психично измерение на иновационната им активност.
- Повишаването на дългосрочната мотивация на студентите следва да се разглежда като показател и за засилване на тяхната иновационна активност.
- Следва да се очаква, че със засилването на иновационната активност на студентите ще се повиши и дългосрочната им мотивация.
- С оглед потребностите за многостранност на предстоящата професионална и социална иновационна реализация на студентите от УНСС, установените влияния на редица компоненти на дългосрочната мотивация върху иновационната активност следва да се отчитат с цел по-доброто управление на процеса на формирането и развитието на иновационната активност по време на обучението им в университета.
- Установените различия в развитието и взаимовръзките на иновационната активност на студентите и дългосрочната им мотивация следва да бъдат ориентир за последващи проучвания и известни промени в подготовката им като бъдещи кадри с висша квалификация.
- Различието в иновационната активност между групата на мъжете студенти и групата на жените студенти от УНСС е важно както в научен, така и още по-важно в практически аспект. То дава осно-

вание да се мисли за разкриване и преодоляване на онези социални причини, които най-силно обуславят различията между двата пола във връзка с иновационната активност.

- Съществуващото различие в иновационната активност между изследваните бъдещи висшестипни показва, че подготовката за нововъведения на всички професионалисти с висша квалификация следва да се реализира с еднаква сила и отговорност.
- Съществуващото значимо различие между иновационната активност и дългосрочната мотивация на студентите от УНСС дава основание да се мисли за разкриване на причините, които най-силно го обуславят, и е показателно за по-нататъшните проекции на подготовката на бъдещите висшестипни по време на обучението им в университета.

Заклучение

Проведеното изследване на психичното измерение "дългосрочна мотивация" на иновационната активност на студентите от УНСС установи значимо различие между иновационната активност и дългосрочната мотивация на студентите от УНСС и наличие на статистически значима взаимовръзка между тях. Установи се също, че съществува значимо различие по пол в иновационната активност на студентите от университета.

Получените от изследването емпирични данни показват, че може да се мисли, че съществуват специфики в условията на университета, които водят до установените статистически значими различия както между иновационната активност

и дългосрочната мотивация на студентите, така и в иновационните изяви на студентите от двата пола, обучаващи се в него. Именно тези специфики е необходимо да бъдат изследвани и променени в полза на развитието, стимулирането и реализирането на иновационната активност на студентите и от двата пола, което ще повиши тяхната конкурентоспособност в отговор на успешната прогностичната политика на университета. Това, както и отчитането на влиянието на редица компоненти на дългосрочната мотивация на студентите върху иновационната им активност, предполага и утвърждава необходимостта от проучвания и промени, осигуряващи въвличането на студентите от двата пола в процеса на обучение като активна, творчески проявяваща се, дългосрочно мотивирана страна в него. Заедно с това е необходимо в центъра на образователния процес да се постави наравно със стимулирането на дългосрочната мотивация на студентите и стимулирането на иновационните им изяви, обучението им в иновативно мислене и поведение, което предполага моделиране на подход, включващ нови моменти и същевременно опит като достигнати вече знания и постижения. Надяваме се, че постигнатото в представеното тук изследване има значение и е скромнен принос в това отношение.

Литература

1. Величков, А., М. Рагославова, Методи за психодиагностика, С., 2005.
2. Георгиев, И., Ц. Цветков, Сравнителен иновационен анализ на индустриалните фирми в България и ЕС, Годишник на УНСС, С., 2004.

3. Джонев, С., Иновацията – способност за действие в ситуации, без модели на поведение, сп. „Българско списание по психология“, 3-4, С., 2000.
4. Малките и средните предприятия в Република България, Каталог на статистическите издания на НСИ, 2003 г, С.
5. Михай, Г., Принципи на кибернетичната психология, С., 1983.
6. Ников, А., Приоритетни стратегии на иновиране в подготовката на икономическите кадри, Сб. „Иновации в подготовката на икономическите кадри“, С., 2001.
7. Никова, Д., Иновации и иновационна дейност – някои личностни измерения, С., 2007.
8. Сб. „Иновации в образователния процес“, Варна, 1995.
9. Diener, E., Fujita, F., 1995, Resources, Personal Strivings, And Subjective Well-Being: A Nomothetic And Idiographic Approach, Journal of Personality and Social Psychology, 68.
10. Emmons, R., 1986, Personal Strivings: An Approach To Personality And Subjective Well-Being, Journal of Personality and Social Psychology, 51.
11. Evans, G. M., 1988, Organizational Behavior: The Central Role of motivation, Journal of Management.
12. Hamel, G., C. Prahalad, 1995, Something for the Future.
13. Hayck, P. A., 1938, Collectivist Economic Planning, London.
14. Mitchell, T. R., 1982, Motivation: New Direction for Theory, Research and Practice, Academy of Management Review. **ИИ**